

87544

DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI / 3

Dinler Tarihi Araştırmaları - III (Sempozyum, 09-10 Haziran 2001, Ankara)

2000. YILINDA HIRİSTİYANLIK
(DÜNÜ, BUGÜNÜ ve GELECEĞİ)

Ankara
2002

TARİHSEL İSA ARAŞTIRMALARI

Yrd. Doç. Dr. Kenan HAS*

Hız. İsa, tarihsel süreç içerisinde, yaşamının mahiyeti açısından üzerinde çok dikkatli bir şekilde durulması gereken bir şahsiyettir. İncillerde Hristiyanlığın, Hız. İsa merkezli bir inanç sistemi üzerine temellendirilmiş olması sebebiyle Hız. İsa'nın kimliği üzerinde çok farklı yaklaşımlar ve görüşler de tarihsel süreçte gündeme gelmiştir. Öyle ki, Hız. İsa'nın tarihsel bir şahsiyet olarak yaşayıp yaşamadığı konusunda tartışmalar dahi yapılmıştır. Bu konudaki iki farklı görüşlerden birisi, Ontolojik boyutlu bir şahsiyetten ziyade daha çok mitolojik karakterin ön planda olduğu bir İsa, diğeri ise Kutsal Metinlerin ortaya koyduğu tarihsel bir kimlik olarak yaşamış İsa.

Bunlardan birinci guruba girenlere örnek olarak Arthur Drews olmak üzere Robertson, Bolland ve Robert Stahl gibi araştırmacılar verilebilir. Bunlara göre İsa, kısmen Yahudiliğin içerisinde varlığını sürdürmüş olan Sami kaynaklı bir inancın yeniden ortaya çıkması şeklinde değerlendirilmiştir.

Bunlardan Robert Stahl, İsa'nın şahsiyetinin tamamen mistik karakterli oluşunu savunmuştur. Bruno Bauer'de İsa'nın hayali bir şahıs olduğunu, Hristiyanlığın bir kurucusu değil, onun bir ürünü olduğunu öne sürer.

Bu konu üzerine araştırma yapanların büyük çoğunluğu ise İkinci gruba örnek olarak verilebilir. Mesela, Bultman'a göre İsa'nın yaşayıp yaşamadığı gibi bir şüpheyeye düşmek dahi anlamsızdır. Böyle bir şeyi gündeme getirmek için geçerli herhangi bir argüman da söz konusu değildir. İlk örneklerinin Filistin cemaati tarafından temsil edildiği tarihi hareketin menşesinde İsa vardır. Fakat bu cemaatin İsa'yı ve öğretilerini ne derece objektif olarak daha sonraki nesillere aktarabildiği tartışma konusu yapılabilir.

Ogden'de Hristiyanlığın ancak Nasıra'lı İsa'nın tarihsel olgusuyla gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Ayrıca E. Fuchs, C. Ebeling ve Kase-mann gibi araştırmacılar da her ne kadar bütün ayrıntılarına sahip olmak

* G.Ü. Çorum İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

söz konusu olmasa bile İsa'nın yeryüzünde yaşamış olan bir şahsiyet olduğu görüşünü paylaşırlar.

Kutsal Metinler'de Hz. İsa'nın tarihsel yaşamının bilgi kaynakları olarak en önemli bir yere sahiptir. Bunlardan Dört İncil'de ve Kur'an'da İsa'nın yaşamıyla ilgili olarak geniş açıklamalar ve bilgiler vardır.

Dört İncil'de birbirine tezat teşkil edecek seviyede olmamasına rağmen Hz. İsa'nın doğumu gibi önemli bir konuda verilen bilgilerin ön plana çıkarılışındaki farklılıklar dikkatimizi çekmektedir.

Matta ve Luka'da Hz. İsa'nın soy kütüğü verilerek, hem doğum öncesi gelişen olaylar ve hem de doğumu anlatılır. Çocukluk yıllarından da değişik örneklerle kısaca bahsedilir. İsa'nın 12 yaşında olduğu bir dönemde anne ve babası her yıl olduğu gibi Fısıh bayramında Kudüs'e giderler. Bayram dönüşü İsa Kudüs'te kalır. Ebeveyni ise çocuğun diğer yol arkadaşı çocuklarla beraber olduğunu zannederek bir günlük yol gittikten sonra yokluğunu farkederek. Tekrar Kudüs'e döndüklerinde İsa'yı tapınakta alimleri dinler ve onlara soru sorar şekilde bulurlar. İsa'nın dinleyen herkes o'nun zekasına hayran kalmıştır. Ebeveyni İsa'ya niçin böyle yaptığını, kendisini aramak zorunda kaldıklarını söylediklerinde İsa onlara "Beni niçin arayıp durdunuz? Babamın evinde bulunmam gerektiğini bilmiyor muydunuz?" şeklinde cevap verir.(Luka2/41-49)

Markos ve Yuhanna'da ise İsa'nın şeceresinden, doğumundan ve çocukluk yıllarından en küçük bir bilgi verilmez. Bu inciller direkt olarak İsa'nın insanlara öğretilerini anlatmasına geçerler.

Hz. İsa'nın tarihsel yaşamının bilgi kaynaklarından Kur'an-ı Kerim'de ise, özellikle Al-i İmran, Maide ve Meryem sureleri başta olmak üzere yaklaşık 93 ayette Hz. İsa'dan bahsedilmektedir. Bu ayetlerde doğumunun müjdelenmesi ve dünyaya gelişi, tebliğ dönemi ve mucizeleri ve dünya hayatının sonu, Allah katına yükseltilişi ile ilgili bilgilerden bahsedilmektedir. Ancak her iki Kutsal metninde bahsetmediği, Hz. İsa'nın yaşamı hakkında özellikle 12-30 yaşları arasındaki bilgi boşluğu oldukça önemlidir. Burada dikkati çeken yaklaşık 18 yıllık bir yaşam süreci bu konuda yapılacak her türlü spekülasyona açık bir konudur.

Son dönemlerde, konuyla ilgili iki farklı teorinin gündeme getirildiğini görüyoruz. Bunlardan birisi 1947 yılında Filistin'de Lut gölü çevresinde Tillo adı verilen mağarada bulunan Atina'lı bir Yahudi cemaatine ait bir kü-

tüphane ve buradaki yazma belgeler büyük önem taşımaktadır. Bu belgeleri inceleyen araştırmacıların vardığı sonuç, Hz. İsa'nın yaşamındaki söz konusu kayıp gençlik döneminin bu mağaradaki kütüphanede geçtiği şeklindedir.

İkinci teoride ise, Hz. İsa'nın 13-30 yılları arası Filistin bölgesinde yaşamadığı, bu dönem içerisinde çok eski bir kervan yolu üzerinden İran ve Afganistan'ı geçerek Hindistan'a gittiği söz konusudur. Hindistan'dan 30 yaşlarında geri döndüğü Filistin'de yaklaşık üç yıl süren vaazlarına devam etmiş, Roma imparatoru Hirodes zamanında çarmıha gerilmiş olan İsa, çarmıha gerildiği günün akşamına doğru, Arimatealı Yusuf tarafından çarmıhtan alınıp, yaraları temizlenerek kefene sarılmış ve daha sonra da Yusuf'un kendi mezarına konmuştur. İsa, mezarda kendine gelmiş ve Arimatealı Yusuf o'nu bir müddet saklayarak aynı zamanda yaralarının iyileştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu şekilde çarmıhtan yaralı bir şekilde kurtularak iyileşmesinin ardından uzun bir yolculukla Keşmir'e ve oradan Himalayaların Tibet bölgesine düşen kısımlarına giderek orada ilahi vazifesini tamamlanmış ve seksen beş yaşlarında Srinagar'da vefat etmiştir.

Uzakdoğudaki araştırmayı 1887 yıllarında Rus Nikolaus Notowitsch yapmış ve "Die Lucke im Leben Jesus", İsa'nın Hayatındaki Boşluk adı altında yayınlamıştır.

Kadiyaniliğe göre de Hz. İsa, Haç üzerindeki baygınlık türü bir halin ardından dirilmiş ve İncil'i tebliğ etmek üzere 120 yıl yaşadığı Keşmir'e gitmiştir. Mezarı Srinagar'dadır.

İncillere göre mezardan dirilişinin ardından tekrar dirilen ve havarilerine son mesajlarını verdikten sonra göğe alınan ve Tanrının sağ tarafına oturan İsa'nın Hristiyan inancı içerisinde, (her ne kadar Katolik kilisesi 1000 yıllık mesihi krallık inancını reddetse de) İsa'nın dünyanın sonuna doğru tekrar yeryüzüne döneceği, 1000 yıllık bir süre (ilk dirilişle ikinci diriliş arasında bir dönem) Tanrı hükümrانlığını gerçekleştireceği ve 1000 yıllık sürecin akabinde, iyilerle kötüler arasında yeni bir savaş olacağı ve sonunda iyilerin galip geleceği şeklinde bir inanç vardır.

İslam'da da özellikle kelami konular içerisinde Nüzul-ü İsa anı altında ele alınan bu mesele üzerinde farklı görüşler olduğu malumunuzdur. Bu konuya girecek değilim. Ancak şunu belirtmek istiyorum ki, Kur'an-ı Ke-

rim'de, İsa'nın kıyametin kopmasından önce yer yüzüne ineceği şeklinde sarıh bir bilgi yoktur.

Konuyla ilgili olarak, İsa'ya Yahudilerden İsa'ya inanmayanların o'nu öldürmek için tuzak kurmaları fakat buna karşılık Allah-u Teala'nın onların bu girişimlerini boşa çıkarmasından bahsedilerek Allah-u Teala'nın 'Ey İsa! Seni vefat ettireceğim ve nezdime yükselteceğim. Seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları ta kıyamete kadar kafirlerden üstün tutacağım' ifadesi vardır.

Dolayısıyla son dönemlerde konu üzerinde yapılan araştırmaların özellikle Hz. İsa'nın 'Ref'i ve Nüzulü' konularındaki geleneksel yargılara farklı bir perspektif olacağı düşüncesindeyim.

Pavlus hakkında şu bilgilere de yer verilebilir:

Hıristiyan olmadan önceki döneminde Pavlus Hıristiyanlara düşman olan, İsa'nın yolundan gidenlere öldüresiye zulmeden, erkek-kadın demeden hepsini hapse atan biridir. Gerçekte Pavlus'un yaşamı boyunca İsa ile hiç bir zaman tanışmamış olduğunu biliyoruz. Şam'daki İsa yanlılarına da aynı şekilde baskı yapmak ve onları tutuklayıp Kudüs'e getirmek fikriyle çıktığı Şam yolunda, bilinen vizyon hadisesiyle aydınlanır. Burada İsa tarafından kendisine söylenen 'Saul, Neden bana zulmediyorsun?' ifadesi dikkat çekici. Devamla da Şam'a gitmesini ve yapacağı şeylerin orada kendisine açıklanacağını bildirir. (Resullerin İşleri, 22/6-10)

Şam'da bütün Yahudilerin kendisinden övgüyle bahsettikleri bir zahid vardır. Bu kişi Pavlus'a 'Atalarımızın Tanrısı, kendisinin istediğini bilmen ve adil Olan'ı görüp, O'nun ağzından bir ses işitmen için seni seçmiştir' Haydi ne bekliyorsun, kalk ve O'nun adını anarak vaftiz ol ve günahlarından arın' diyerek alması gereken misyonu kendisine bildirir. Bu irşad vazifesi Pavlus Kudüs'e döndüğü bir sırada tapınakta dua ettiği bir sırada da bu defa İsa tarafından kendisine verilmiştir.

Bir çok yere gezerek ve etrafa Yunanca mektuplar göndererek bir anlamda algıladığı Hıristiyanlığı anlatmıştır. Bu vaazlarının İsa'nın orjinal mesajlarıyla tamamen paralellik taşıdığını iddia etmemiz mümkün müdür?

Buradaki temel arguman, Pavlus'un mektuplarının yazılış tarihidir. Pavlus'un mektupları M.S. 50-60 yıllarında yazılmıştır. Oysa İnciller'in 70-100 yıllarında yazıldıklarını görmekteyiz. Matta 70 yılı civarı, Luka 80 yılları, Yuhanna ise 100 yıllarında yazılmıştır. Arthur Headlem, Matta'nın 70 yılı

civarında, Markos'un 60 yılından önce, Luka'nın 64 yılından sonra yazıldığını belirtmekte, benzer şekilde Lowter Clarke'da Markos'un 65, Matta ile Luka'nın 80-90, Yuhanna'nın 100 yıllarında yazılmış olabileceğini ifade etmektedirler.

Buradan şöyle bir noktaya gelmek istiyorum. Günümüzdeki Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinin yazarlarının temel çıkış noktalarının ve teorilerinin Pavlus eksenli olması söz konusudur. Pavlus, söz konusu dini gnostik kavramlar ile mitsel evrenin hakim olduğu o dönem dini inanışlarından etkilenimlerle başta teslis inancı olmak üzere İsa'nın Tanrı katına çıkması, O'nun sağ tarafına oturması, ikinci kez dünyaya dönerek bin yıllık Tanrı krallığı kurması vb. gibi konularda kendi oluşturduğu paradigmlar çerçevesinde Dört İncile etki etmesi ve İsa'nın mesajlarını orijinalliğinden uzaklaştırmış olması bilimsel çalışmalarda yeniden tartışılması gerekli konuların başında gelmektedir.